

चार मॉड्यूलमध्ये विभागलेले असून, प्रत्येक घटकात क्षेत्रभेट (Field Immersion) समाविष्ट आहे.

1) ग्रामीण समाजाचे आकलन (Appreciation of Rural Society)

मॉड्यूल विषयवस्तू:

- ग्रामीण जीवनशैली
- ग्रामीण समाज
- जात आणि लिंग संबंध
- ग्रामीण मूल्ये (समुदाय, निसर्ग व संसाधनांचा आदर)
- गांधीजींचे "भारत गावांत वसतो" या विचाराचे स्पष्टीकरण
- ग्रामीण पायाभूत सुविधा

असाइनमेंट:

- आपण भेट दिलेल्या गावाचा नकाशा (भौतिक/दृश्य/डिजिटल) तयार करा.
- त्या गावातील आंतरकौटुंबिक संबंधांवर निबंध लिहा.

अध्यापन पद्धती:

- वर्गचर्चा
- क्षेत्रभेट
- असाइनमेंट

2) ग्रामीण व स्थानिक अर्थव्यवस्था आणि उपजीविका समजून घेणे

(Understanding Rural and Local Economy and Livelihood)

मॉड्यूल विषयवस्तू:

- शेती व कृषी
- जमीन मालकी
- पाणी व्यवस्थापन

- पशुपालन
- बिगरशेती उपजीविका व कारागीर
- ग्रामीण उद्योजक
- ग्रामीण बाजारपेठ
- स्थलांतरित मजूर

असाइनमेंट:

- ग्रामीण कुटुंबाच्या अर्थव्यवस्थेचे विश्लेषण करा.
- समस्या आणि उपायांचे मार्ग सुचवा.
- परिपत्रक अर्थव्यवस्था (Circular Economy) आणि स्थलांतर पद्धतींचा अभ्यास करा.

अध्यापन पद्धती:

- क्षेत्रभेट
- गटचर्चा
- असाइनमेंट

3) ग्रामीण आणि स्थानिक संस्था

(Rural and Local Institutions)

मॉड्यूल विषयवस्तू:

- पारंपरिक ग्रामीण व सामुदायिक संस्था
- स्वयं-सहायता गट (Self-Help Groups)
- पंचायतराज संस्था (ग्रामसभा, ग्रामपंचायत, स्थायी समित्या)
- नगरपालिका व महानगरपालिका
- स्थानिक नागरी समाज व स्थानिक प्रशासन

असाइनमेंट:

- पंचायतराज आणि शहरी स्थानिक स्वराज्य संस्था (ULBs) गावात किती प्रभावीपणे कार्यरत आहेत?
- त्यांची कार्यक्षमता सुधारण्यासाठी आपण काय सुचवाल?
- एक प्रकरण अभ्यास (लेखी किंवा ऑडिओ-व्हिड्युअल) सादर करा.

अध्यापन पद्धती:

- वर्गचर्चा
- क्षेत्रभेट
- गट सादरीकरण

4) ग्रामीण आणि राष्ट्रीय विकास कार्यक्रम

(Rural and National Development Programmes)

मॉड्यूल विषयवस्तू: भारतामधील ग्रामीण विकासाचा इतिहास आणि चालू राष्ट्रीय कार्यक्रम:

- सर्व शिक्षा अभियान
- बेटी बचाओ, बेटी पढाओ
- आयुष्मान भारत
- स्वच्छ भारत
- प्रधानमंत्री आवास योजना
- स्किल इंडिया
- ग्रामपंचायत विकेंद्रित नियोजन
- राष्ट्रीय ग्रामीण आजीविका अभियान (NRLM)
- महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना 2005 (MGNREGA)
- स्वयंसाहाय्य गट (SHRAM), जल जीवन मिशन
- पारंपरिक उद्योग पुनरुत्थान निधी योजना (SFURTI)
- आत्मनिर्भर भारत इ.

असाइनमेंट:

- वरील कार्यक्रमांपैकी एका कार्यक्रमाचे स्थानिक समुदायात मिळालेले फायदे व अंमलबजावणीतील अडचणी स्पष्ट करा.
- गरीब, शहरी अनौपचारिक क्षेत्र व स्थलांतरित कुटुंबांवर विशेष लक्ष केंद्रित करून अंमलबजावणी सुधारण्यासाठी सूचना द्या.

अध्यापन पद्धती:

- वर्गचर्चा
- प्रत्येक विद्यार्थ्याने क्षेत्रभेटीसाठी एक कार्यक्रम निवडणे

- लेखी असाइनमेंट

समुदाय सहभागाची उदाहरणे (Examples of Community Engagement)

समुदाय सहभागामध्ये सामाजिक चळवळी, स्वयंसेवी कार्य, समुदाय विकास उपक्रम इत्यादींचा समावेश होतो.